

УДК 549.211+ 006.73

В.І. Татарінцев, кандидат геолого-мінералогічних наук
Л.І. Вишневська
І.О. Ємельянов
С.М. Зубарев
 ДГЦУ

Щодо перегляду державних стандартів України у сфері гемології та ювелірної справи

Кратко рассмотрен вопрос гармонизации государственных стандартов Украины со стандартами ЕС в сфере геммологии и ювелирного дела.

Briefly it is considered the issue of harmonization of the State standards of Ukraine with the EU standards in the field of gemmology and jewelry.

У 2016 році відділом експертизи алмазів Державного гемологічного центру України (ДГЦУ) розпочата робота щодо критичного перегляду державних стандартів України у сфері гемології та ювелірної справи.

Ця робота виконується відповідно до завдань і функцій ДГЦУ, визначених Положенням про ДГЦУ, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 16.07.2012 р. № 837. Вона присвячена аналізу стану зазначених стандартів та розробці пропозицій щодо їх вдосконалення. Її мета – приведення чинних ДСТУ у сфері гемології та ювелірної справи до міжнародно визнаних норм, створення пропозицій змін та доповнень національних стандартів щодо гармонізації їх зі стандартами ЄС.

Зараз в Україні є чинними такі національні стандарти:

- ДСТУ 3375-96 «Вироби золотарські. Терміни та визначення»;
- ДСТУ 3527-97 «Вироби золотарські з коштовних металів. Загальні технічні умови».

У ЄС керуються стандартами міжнародної організації стандартизації

(ISO), а також стандартами і правилами деяких інших визнаних організацій.

Найвідомішими, на думку авторів, є такі документи ЄС:

- стандарт ISO 18323:2015 (E) «Jewellery – Consumer confidence in the diamond industry» («Ювелірні вироби – впевненість споживачів в алмазній індустрії»);

- стандарти Міжнародної конфедерації ювелірів – так звані «Сині книги» CIBJO;

- стандарти Скандинавського комітету алмазної номенклатури (SCAN. D.N. – «The Scandinavian Diamond Nomenclature and Grading Standards»);

- правила Міжнародної алмазної Ради («IDC Rule Book»).

Коротко розглянемо зазначені документи стосовно визначеної нами мети роботи.

Україна

ДСТУ 3375-96

ДСТУ 3375-96 був затверджений і введений в дію наказом Держстандар-

ту України № 261 від 28 червня 1996 року.

За останні роки ряд положень цього ДСТУ внаслідок змін у законодавстві України стали неактуальними або увійшли у протиріччя з чинним законодавством. Насамперед це стосується такого.

1) Пунктами 1.2 і 1.3 ДСТУ 3375-96 передбачена обов'язковість застосування термінів, регламентованих цим стандартом, у всіх видах нормативної та іншої документації, а також обов'язковість виконання вимог стандарту для підприємств, установ, організацій і міністерств України.

Остання редакція Закону України «Про стандартизацію» встановлює, що всі «національні стандарти та кодекси усталеної практики застосовуються на добровільній основі, крім випадків, якщо обов'язковість їх застосування встановлена нормативно-правовими актами» (п. 2 ст. 23). Жодним нормативним актом не передбачена обов'язковість застосування ДСТУ 3375-96.

2) Пунктом 3.1 ДСТУ 3375-96 дано визначення терміну «золотарський/ювелірний виріб» – це «виріб культурно-по-

бутового призначення з коштовних металів, із застосуванням коштовних металів; виріб з некоштовних металів у разі застосування різних видів художнього оброблення, таких як скань, зернь, чернь, фініфть, риткування, карбування, кування, алмазне гранування; виріб зі стопів, що імітують коштовні метали, за умови високохудожнього його виконання в поєднанні з коштовними, напівкоштовними та кольоровими каменями природного чи штучного походження, перлами, коралами, бурштином, перламутром, склом, кришталем, рогом, кісткою; високохудожній виріб з каменю, бурштину, рогу, кістки».

У визначенні застосовуються терміни «коштовне» та «напівкоштовне» каміння, які у нормативному сенсі не є аналогами термінам «дорогоцінне» та «напівдорогоцінне» каміння, визначеним у Законі України № 637/97-ВР «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» (далі – Закон № 637/97).

Закон був уведений у листопаді 1997 р., тобто після реєстрації ДСТУ 3375-96, а необхідні зміни в ДСТУ не були внесені.

Переліки «коштовного» та «напівкоштовного» каміння містяться у чинному «Класифікаторі корисних копалин» ДК 008 2007. «Дорогоцінне» та «напівдорогоцінне» каміння входить у ці переліки, але список їх не є ідентичним такому в Законі № 637/97. Законом визначено 52 найменування дорогоцінних каменів, 36 найменувань напівдорогоцінних каменів та 2 найменування дорогоцінного каміння органогенного утворення, Класифікатором – 47 дорогоцінних каменів, 28 напівдорогоцінних каменів і 8 найменувань дорогоцінного каміння органогенного утворення. І не всі найменування однозначно співвідносяться одне до одного.

3) Ряд термінів, поданих у ДСТУ 3375-96, таких як «діамантова огрань, денце, боковина, коронка, площинка» тощо не відповідають міжнародно визнаним термінам і практично ніким в Україні не використовуються.

ДСТУ 3527-97

ДСТУ 3527-97 був затверджений і введений в дію наказом Держстандарту України № 161 від 31 березня 1997

року, тобто, як і ДСТУ 3375-96, до введення Закону № 637/97.

ДСТУ 3527-97 є пов'язаним з ДСТУ 3375-96, як в частині застосування і пояснення термінів, так і по недолікам останнього.

Зокрема, пунктом 3.1.2 ДСТУ 3527-97 передбачено, що "матеріали, які застосовуються для виготовлення виробів (золотарських), **повинні** відповідати вимогам діючих стандартів і технічних умов."

У ньому застосовані терміни, не передбачені Законом № 637/97, такі як "коштовне каміння", "виробне кольорове каміння" тощо. Є посилання на нормативні документи, які втратили чинність (Декрет КМУ "Про державний пробірний нагляд"), вимога про те, що кожний золотарський виріб "зі стопів золота зі вставками з коштовних каменів" (таблиця 3 ДСТУ) повинен мати етикетку з характеристиками та нормативним документом на вставки.

Щодо останнього, на думку авторів, ця вимога просто не може бути задоволеною. Вона потребує чіткого визначення, про які конкретно коштовні камені йде мова, про які характеристики вставок, про які нормативні документи. Крім того, потребують чіткого нормативного визначення всі характеристики каменів.

Щодо самої обов'язковості виконання вимог ДСТУ 3527-97 можна знову звернутися до вищезазначеного Закону України "Про стандартизацію". Згідно з цим законом обов'язковість відмінюється.

ЄС

ISO 18323:2015

Міжнародний стандарт ISO 18323:2015 (E) «Jewellery – Consumer confidence in the diamond industry» («Ювелірні вироби – впевненість споживачів в алмазній індустрії») набув чинності у 2015 році.

Цей стандарт містить правила та визначення, які стосуються опису ювелірних виробів з алмазів, і призначений для підтримки довіри споживачів та інших учасників ювелірного ринку до алмазної галузі в цілому. Він охоплює всю відповідну номенклатуру, яка використовується тими, хто бере участь у купівлі і продажу природних і синтетичних огранованих алмазів, облагороджених

алмазів, їх імітацій та складених каменів. Визначає, які терміни слід використовувати, а які не потрібно.

Стандарт має на меті надати споживачу інструмент прозорості і впевненості в продуктах з алмазів, які вони купують, та розібратися в їх маркуванні. Окремо підкреслено значення правильної ідентифікації походження алмазів (природний/синтетичний). Синтетичний алмаз розглядається як дешева альтернатива природному алмазу або як продукт, який споживачі мають купувати тільки у тому разі, якщо вони повною мірою усвідомлюють його походження.

Підкреслено значення ввідних слів: «shall» – «повинен», вказує на вимогу; «should» – «слід», вказує на рекомендацію; «may» – «може», використовується, щоб вказати, що щось дозволяється; «can» – «може», використовується, щоб вказати, що щось можна, наприклад, що організація або окрема особа може щось зробити.

Є визначення рекомендовані, є обов'язкові для застосування, є просто можливі чи застарілі, але не заборонені.

У стандарті наведені визначення характеристик діамантів, способів облагородження, приклади заповнення комерційних документів, приклади застосування неправильної термінології, яка може вводити в оману споживача, особливо тих фактів, які мають бути повністю розкриті і стосуються походження алмазу (природний/штучний), його стану (облагородження), застосування імітацій тощо.

Щодо процедур та методів визначення характеристик алмазів стандартом рекомендовано користуватись загальнодоступними технічними умовами PAS 1048-1 «Grading polished diamonds – Part 1: Terminology and classification» («Класифікування огранованих алмазів. Термінологія і класифікація») і PAS 1048-2 «Grading polished diamonds – Part 2: Test methods» («Класифікування огранованих алмазів. Тест-методи»). Рекомендовано також користуватись стандартом CIBJO (Міжнародної конфедерації ювелірів) «THE DIAMOND BOOK. Terminology & Classification» («Алмазна книга. Термінологія і класифікація») і Правилами Міжнародної алмазної ради «IDC-Rules for grading polished diamonds» («IDC-правила з атестації огранованих алмазів»).

Стандарти CIBJO

CIBJO (International Confederation of Jewellery, Silverware, Diamonds, Pearls and Stones) – Міжнародна конфедерація ювелірів, аббревіатура французької назви якої перекладається як Міжнародна конфедерація по ювелірним каменям, виробам зі срібла, алмазів та перлів, або скорочено та загальновідомо – Міжнародна конфедерація ювелірів.

Метою конфедерації є сприяння міжнародній кооперації ювелірної галузі та вирішення питань, пов'язаних зі збільшенням довіри споживачів до ювелірної продукції.

Спочатку організація була заснована в 1926 році як ВІВОА – європейська асоціація, якій було доручено представляти і захищати інтереси ювелірів в Європі. У 1961 році організація отримала статус міжнародної і була перейменована в CIBJO. Нині членами конфедерації є близько 40 країн світу, у тому числі Україна, які представлені національними ювелірними асоціаціями чи окремими організаціями. Україну в CIBJO представляє ДГЦУ, який водночас є офіційно зареєстрованою гемологічною лабораторією CIBJO.

У 1971 році в CIBJO була організована спеціальна Алмазна комісія, яка в 1974 році запропонувала «Правила торгівлі алмазами» («Rules for the Diamond Trade»), видані пізніше у так званій «Синій книзі CIBJO» – збірнику стандартів CIBJO. Обкладинка синього кольору була вперше застосована CIBJO для стандарту з дорогоцінного каміння. Пізніше було розроблено цілу низку стандартів, обкладинки яких мають різні кольори, але термін «Синя книга» міцно увійшов у лексикон CIBJO і застосовується до усіх їх стандартів [1]. Це такі стандарти: «The Diamond Book» («Алмази»), «The Gemstone Book» («Дорогоцінне каміння»), «The Pearl Book» («Перли»), «The Coral Book» («Корали»), «The Gemmological Laboratory Book» («Гемологічна лабораторія»), «The precious metals book» («Дорогоцінні метали»).

Стандарти CIBJO щорічно вдосконалюються і перевидаються.

На міжнародному ювелірному ринку конфедерація CIBJO виступає як «Об'єднані нації ювелірного бізнесу» («United Nations of the jewellery business») [2]. Вона представляє і захищає інтереси окремих осіб, організацій і компа-

ній, які працюють у сфері виробництва і торгівлі ювелірними виробами, дорогоцінним камінням та дорогоцінними металами. Метою діяльності CIBJO є заохочення до міжнародної гармонізації правил і стандартів, розвиток співробітництва в ювелірній галузі, а також розгляд усіх питань світової торгівлі дорогоцінним камінням і ювелірними виробами. Одним з найважливіших завдань CIBJO вважає захист прав споживачів ювелірних виробів та формування засад довірливих взаємовідносин. Ця організація визнана у світі на самому вищому рівні. У 2006 році вона отримала офіційний статус економічного і соціального радника Організації Об'єднаних Націй (ECOSOC), де діє як експерт, радник і консультант у реалізації програм і завдань ООН.

Стандарт SCAN. D.N.

SCAN. D.N. («The Scandinavian Diamond Nomenclature and Grading Standards») – система класифікування огранованих алмазів, стандарт якої був прийнятий у 1969 році на об'єднаній Раді скандинавських країн – Данії, Фінляндії, Норвегії та Швеції і запроваджений у 1970 році Скандинавським комітетом алмазної номенклатури «Scandinavian Diamond Nomenclature Committee».

У 1980 році ця Номенклатура була перевидана в новій редакції. Класифікування огранованих алмазів у скандинавських правилах проводиться в основному згідно з системою Гемологічного інституту Америки (GIA). Основні відмінності – термінологічні.

IDC-правила

IDC (від International Diamond Council) – Міжнародна алмазна рада.

Поява IDC пов'язана з ім'ям HRD (від фламандської назви Hoge Raad voor Diamant – Вища алмазна рада Бельгії).

HRD була заснована в Бельгії у 1973 році з метою координації сфери алмазного бізнесу в цій країні. Нещодавно вона була перебудована і на її базі створено дві організації – HRD Antwerp і Антверпенський всесвітній алмазний центр (Antwerp World Diamond Centre – AWDC), останній з яких є основним акціонером HRD Antwerp.

HRD була заснована як неприбуткова багатофункціональна організація, яка займалася розвитком і підтримкою алмазної торгівлі, науковими досліджен-

нями, освітою та містила ряд підрозділів, в тому числі Сертифікаційний відділ. Цей відділ було створено у 1976 році з метою задовольнити зростаючий попит на сертифікацію діамантів. Тоді в Бельгії вже існувало багато алмазних лабораторій, серед яких не було згоди в щодо номенклатури і методів класифікування алмазів, що створювало труднощі для споживачів. Для уніфікації шляхів вирішення цих питань відділ спільно з Антверпенським університетом проводив наукові дослідження алмазів, які були використані спеціальним Спільним комітетом представників Всесвітньої федерації алмазних бірж (WFDB) і Міжнародної асоціації виробників діамантів (IDMA) для розробки і впровадження узгодженого стандарту правил, робочих методів та номенклатури діамантів.

У 1978 цей комітет був перейменований в Міжнародну алмазну раду (International Diamond Council – IDC) і того ж року IDC представив розробку «Міжнародні правила атестації огранованих алмазів» («The International Rules for Grading Polished Diamonds») в Ізраїлі на 19-му конгресі WFDB і IDMA.

Ці правила (Rules) були одноставно підтримані конгресом і з того часу Сертифікаційний відділ HRD став працювати за IDC – Rules. Пізніше в Правила вносилися зміни у 1995 та інших роках. Остання редакція опублікована на офіційному сайті IDC, у тому числі російською мовою [3].

«International Rules for Grading Polished Diamonds» є визнаним у цілому світі документом, яким керуються виробники ювелірних алмазних вставок і алмазні біржі світу.

Висновки, пропозиції

Основне завдання стандартів ЄС у сфері гемології та ювелірної справи полягає у захисті прав споживачів щодо отримання повноцінної та правдивої інформації про ювелірні вироби, які вони купують. Це є пріоритетом як цитованого вище міжнародного стандарту ISO 18323:2015 (E) «Jewellery – Consumer confidence in the diamond industry», так і стандартів CIBJO, IDC, SCAN. D.N. та в цілому політики ЄС у сфері гемології та ювелірної справи. Таку саме політику обрано як напрямок зближення з ЄС Законом України «Про технічні регла-

менти та оцінку відповідності», який нещодавно набрав чинності. Статтею 9 цього закону прямо визначено основні людські цінності – запобігання підприємницькій практиці, що вводить споживача (користувача) в оману, захист життя та здоров'я людей, тварин і рослин, охорона довкілля та природних ресурсів, забезпечення енергоефективності, захист майна і забезпечення національної безпеки.

Численні матеріали Інтернету свідчать, що всі прихильники захисту прав споживачів схиляються до одного – реальна загроза ринку проявляється не у наявності на ньому синтетичних, обгороджених каменів, імітацій та штучних замінників дорогоцінного каміння, а у недонесенні до споживачів правди, тобто, у ненаданні споживачу правдивої інформації про ювелірні товари.

Питання гармонізації чинних в Україні стандартів до стандартів ЄС лежить саме в площині впровадження вимог щодо захисту прав споживачів.

Враховуючи політику застосування в ЄС стандартів у сфері гемології та ювелірної справи виключно на добровільних засадах, шляхом створення нульового рівня толерантності до шахраїв може бути визначений СІВЮ напрямок їх дій – ненасильне примушення, тобто створення для шахраїв умов, за якими омана споживачів буде їм не вигідною або створить для них великі перешкоди у веденні бізнесу.

Чинні ДСТУ 3375-96 і 3527-97 застаріли. Вони не відповідають законодавству у сфері стандартизації та оцінки відповідності. Є необхідність внесення змін і доповнень до них або повного скасування і заміни на сучасні стандарти, гармонізовані зі стандартами ЄС.

Впровадження міжнародного стандарту ISO 18323:2015 (E) «Jewellery – Consumer confidence in the diamond industry» («Ювелірні вироби – впевненість споживачів в алмазній індустрії») в ролі ДСТУ буде сприяти захисту прав споживачів відповідно до стандартів ЄС.

Використана література

1. <http://www.cibjo.org/introduction-to-the-blue-books/>
2. Бєлевцев О. Значення СІВЮ у розвитку ювелірної галузі, структура й завдання організації. // Коштовне та декоративне каміння. – № 1 (51). – 2008. – С. 19-21.
3. IDC Rule Book – Правила міжнародного алмазного союзу по класифікації огранених алмазів – <http://www.internationaldiamondcouncil.org>.